

ADATOK ÉS ADALÉKOK

VOIT KRISZTINA

ISMERETLEN ADATOK JÓZSEF ATTILA HALÁLÁRÓL

E dolgozat József Attila halálának körülményeit, a tragédia adatszerű részleteit vizsgálja. Mit tudott a kortárs, hogyan illusztrálja a tragédiát az egykorú burzsoá sajtó és a sok egymásnak ellentmondó hír közül mit hitelesítenek azok az egymásnak szintén ellentmondó, és most felkutatott egykorú írásos dokumentumok, amelyeket ismertetek. A költő halála, annak közvetlen indítékai, a körülmények verisztikus ismertetése ellenére is homályban marad. A kérdőjel az újabb adatok felfedése ellenére is kérdőjel marad.

1937. december 4-én délelőtt a balatonszárszói csendőrőrs a kaposvári ügyészségnek táviratban jelenti: hogy 3-án este fél nyolckor az 1284. számú tehervonat halálra gázolta József Attila költőt. A baleset oka: öngyilkosság.

Délután és másnap már rikkancsok és vastag betűs címek harsogják tele a fővárost: „Borzalmas módon vetett véget életének egy kiváló fiatal költő!”¹ — „József Attila költő borzalmas öngyilkossága. Vonat elé vetette magát, azonnal meghalt”² — A burzsoá sajtó szenzációéhsége véres, izgalmas jeleneteket fest a szerencsétlenségről ugyanazzal a kínos részletességgel, mintha lúgkővet ivó kis cselédlányokról, vagy filmsztárok magánéletének intimitásairól tudósítaná olvasótáborát. Az Esti Kurir írja: „Ott állt a sorompónál, nézte a robogó vonatot, majd hirtelen nekirohant. Tizenöt méternyire magával hurcolta a mozdony. Félkezét és lábát leszelték a kerekek. Azonnal meghalt. Többen látták őt ebben a pillanatban, de olyan hirtelenül vetette magát oda, hogy nem tudták végzetes tettében megakadályozni.”³

Kis Újság: „Kaposvárról jelentik: József Attila 32 éves költő pénteken este 8 órakor a balatonszárszói állomáson keresztülhaladó tehervonat elé vetette magát. A vonat kerekei darabokra szaggatták és több mint 15 méteren át magukkal vonszolták. Mire a vonat elhaladt fölötte, a fiatal író már nem élt.”⁴ Az Est: „Megdöbbenő távirat érkezett szombat délelőtt 10 órakor a kaposvári ügyészséghez. A balatonszárszói csendőrség jelentette az ügyészségnek, hogy tegnap este 8 órakor a balatonszárszói állomáson keresztülhaladó tehervonat elé vetette magát József Attila költő és a mozdony kerekei darabokra szaggatták. Az ügyészség utasítására azonnal bizottság szállt ki a helyszínre. Megállapították, hogy József Attila hosszabb időn át izgatottan sétált az állomás előtt. A tisztviselők előtt feltűnt izgatottsága, de egyik sem gondolt arra, hogy öngyilkosság készül. Amikor Siófok felől a váltókon keresztülrobogott a nagykanizsai tehervonat, az író elé vetette magát. Azonnal szörnyethalt, a kerekek keresztülmentek rajta, nyakcsigolyáját és jobb vállát borzalmasan szerszeroncsolták.”⁵ Németh Andor írja az Újságban: „Elvegyült a balatonszárszói vasúti sorompó előtt őgyelgő népek közé és amikor feltűnt a dübörgő vonat, átvette magát a sorompón és belerohant a mozdonyba. A vezető kétségbeesetten fékezett, de már nem tudta a szerencsétlenséget megakadályozni. A költő élettelenül hevert a hirtelen lefékezett mozdony csikorgó kerekei alatt.”⁶ A Népszava csak ennyit ír: „Pénteken este 8 órakor ott állt a balatonszárszói vasúti sorompónál. Nézte a robogó vonatot. Aztán hirtelen nekirohant. A mozdony darabokra tépte. Azonnal meghalt.”⁷

¹ Kis Újság 1937. december 5.

² Az Est. 1937. december 5.

³ Esti Kurir. 1937. december 5.

⁴ Kis Újság. 1937. december 5.

⁵ Az Est. 1937. december 5.

⁶ Újság. 1937. december 5.

⁷ Népszava. 1937. december 5.

A Budapesti Hírlap fakó színekkel, egyszerűen tudósít: „József Attila, az ismert költő, pénteken este a balatonszárszói állomáson a vonat elé ugrott. A mozdony halálra gázolta.”⁸ A Pesti Napló is szűkszavú: „... vonat elé vetette magát és meghalt”.⁹

De a Nemzeti Ujság, a Nemzet és az Uj Idők még csak rövid hír formájában sem vesz tudomást a kor legnagyobb költőjének haláláról.

A Szép Szó emlékezik legméltóbban felelős szerkesztőjére, s beszámol a szárszói csendes temetésről. A Szép Szó nagyszerű miskolci, a Magántisztviselők Szövetségének meghívására rendezett előadói estjén, hol a program szerint a költő személyesen is szerepelt volna, a színpadon csak egy gyászfátyollal bevont szék jelezte üresen maradt helyét. Verseit szavalták és Németh Andor, Remenyik Zsigmond ismertették munkásságát. Így lett az előadói estből emlékest. József Attila költői arcképét, jelentőségét is a Szép Szó igyekszik először megrajzolni januári emlékszámában.

Hónapoknak kell eltelnie, hogy a halál véres naturalizmusa látomássá egyszerűsödjék. Későbbi életrajzírói is így fogalmazzák meg a tragikus eseményt. „És életének rapszódiajához harminckét éves korában az eszelős öngyilkosság csap drámai epilógot a balatonszárszói tehervonat kerekéi alatt” — írja Makay Gusztáv 1941-ben,¹⁰ és Szabolcsi Miklós 1952-ben: „S amikor 32 éves korában egy kétségbeesett pillanatában a balatonszárszói állomáson a vonat alá veti magát, az ország urai már nyíltan készítik elő a fasiszta Németország szolgálatában az új szovjetellenes háborút.”¹¹

József Jolán is csak külső segédeszközökre támaszkodhat, előzményekre és végső bemutatásra: „— Szeretnék még egy kicsit sétálni — mondotta — ... — VácSORára visszajövök. Ha késnék, ne zárjátok be az ajtót...” — „Azon a helyen, ahol nyáron Nagy-Magyarország térképe virít piros és kék virágokból, fehér kavicsokból kirakva, feküdt Attila. Nagy-Magyarország térképével takarták le.”¹² Közben mi történt, biztosan nem tudjuk, csak elmosódó kontúrok felvázolására vállalkozhatunk.

Ki látta a szerencsétlenséget?

Az események alatt a közelben mindössze három gyermek tartózkodik. Az ő vallo-másuk a döntő, rájuk hivatkoznak, őket idézik az itt ismertetendő jegyzőkönyvek is.

A szerencsétlenség alkalmával a csendőrség és a MÁV indít nyomozást. A csendőrőrs elküldi jelentését nemcsak saját felettséinek — így a tabi járásbírósnak és a kaposvári ügyészségnek —, hanem a MÁV-nak is. A MÁV budapesti üzletvezetőségéhez befutott jelentések közül ez az egyetlen, amely a helyszínen kelt. A tabi járásbíróság anyagának egy részét a járásbíróság felosztásakor átvitték Kaposvárra, másik része tűzvész áldozata lett. Kaposváron érdeklődésünkre azt a választ kaptuk, hogy az 1937-es keltezésű csendőrségi iratok nincsenek birtokukban. E jelentések tehát valószínűleg elpusztultak.

A MÁV jegyzőkönyveit és periratait a budapesti igazgatóság épületében, a központi irattárban őrzik. József Attila gázolásával kapcsolatos ügyiratokat 1958 májusában még itt láttam. AP. d. 33441/1937-es számú ügyirat a következő:

„Köztudomású, hogy József Attila öngyilkossági szándékkal feküdt a vonat alá.”

„Államérdek. Díjátalánozva.

T.

(József Attila író halálós elgázolása Balatonszárszó megállóhelyen 1937. évi december hó 3-án:)

T. magyar királyi csendőrőrs parancsnokságnak

Balatonszárszó

T. felkérjük, hogy a fenti halálós elgázolásra vonatkozó csendőrségi nyomozás eredményét hivatalos használatra velünk közölni szíveskedjék.”

Szántódi állomásfőnök jelentése:

„Tisztelettel jelentem, hogy f. hó 3-án közlekedő 1284. sz. vonat Balatonszárszó megállóhelyen, az 1963—64. sz. szelvények közt halálra gázolta József Attila 32 éves nőtlén balatonszárszói lakos író.

⁸ Budapesti Hírlap. 1937. december 5.

⁹ Pesti Napló. 1937. december 5.

¹⁰ Makay Gusztáv: József Attila. Klny. a Magyar Szemle 1941. áprilisi számából. 2. oldal.

¹¹ Szabolcsi Miklós: József Attila. Művelt Nép 1952. 1. oldal.

¹² József Jolán: József Attila élete. Cserépfalvy 1940. 455—458. o.

A vonat árukezelés miatt Balatonszárszón megállt. A kezelés a megállástól, 19 óra 32'-től — 19 óra 35'-ig tartott. A vonat ekkor elindult. A vonat kezelés közben az útátjárót elzárta, a sorompó leeresztett állapotban volt. A sorompó között felőli oldalán álltak Nagy József, Nagy Béla és Huszár Béla 14 év körüli gyermekek, akik Balatonszárszón a Posta utcában laktak. Ők látták, hogy a vonat indulásának pillanatában egy férfi, aki éppen akkor érkezett oda, átdobta magát a sorompórúd fölé és az egyik kocsi kereke elé feküdt.

Kiáltozásukra a vonat megállított és a Balatonszárszó megállóhelyen szolgálatot teljesítő Zábó Károly állomáskezelő altiszt megállapította, hogy a 127,876 sz. G kocsi, mely a vonatban 15—16-nak volt besorozva, az áldozat balkarját tőből kitépte és nyakát összeroncsoolta. A test a pálya baloldalán feküdt.

A vonat az eset tisztázása után 19 óra 55'-kor tovább indult.

Zábó Károly értesítette a helybeli csendőrséget és Dr Erős József helybeli orvost, akik a halál beálltát megállapították. A holttest a helybeli hullaházba szállított és ügyészségi engedéllyel felboncolás nélkül temettetett el.

Az időjárás csendes borult, a tér villanyfényvel kivilágított volt. Hőmérséklet +6° cels.

A vonatszemélyzet neve:

Csordás József mozdonyvezető	Nagykanizsa
Salamon József fűtő	„
Gépszám: 324—554	„
Pálmai Károly vonatvezető	„
Ádám Sándor kezelő	„
Karsai Imre fékező	„
Randalits Béla „	„
Bolla Jenő „	„
Török Máttyás „	„
Vas Pál „	„

A nyomozásra illetékes tabi kir. Járásbírósgot, a nyomozás eredményének közlésére 989/37 XII. 4. sz. alatt, a tanúkihallgatásokról felvett jegyzőkönyvek másolatának megküldésére 999/37. XII. 6. sz. alatt megkerestem, választ azonban eddig nem kaptam.

A jelentéstételre megszabott 14 napos határidő letelt, így e jelentést azok csatolása nélkül kell felterjesztenem. Megérkezésük után pótlólag fogom felterjeszteni.

Szántód. 1937. dec. 18.”

Nagykanizsai állomásfőnök jelentése:

„Tárgy: F. hó 3-án közlekedő 1284. sz. vonat Balatonszárszó m.h. egy embert halálra gázolt.

Tisztelettel jelentem, hogy 1937. év december hó 3-án közlekedett 1284. sz. tehervonat Balatonszárszó m. h.-en az állomásból való kihaladásakor egy embert elgázolt. A vonat azonnal megállt és az elszerencsétlenül személyazonosságának megállapítása után 20 perc késéssel tovább folytatta útját. Balatonszárszói őr, továbbá Huszár Béla, Nagy József és Nagy László balatonszárszói lakosok bemondása alapján József Attila nevű egyén az állomásból való elindulásakor a mozgásban levő 1284 sz. vonat 15—16. kocsijai közé vetette magát az állomás ellenkező oldalán és a vonat őt halálra gázolta. A halál bekövetkezését Dr Erős József balatonszárszói orvos megállapította. Hatóság, valamint Balatonszemes állomás az esetről értesítve lett. Mozdonyszám: 324 554, mozdonyvezető: Csordás József, fűtő Salamon József, honálló-más Nagykanizsa. Pálmai Károly rb. kal. jel. v. vezető, Ádám Sándor ü st. kalauz kezelő, Karsai Imre, Bolla Jenő ü alt. Brandalik Béla, Török Máttyás, Vass József ob. kis vonatfékezők, honálló-más Nagykanizsa.

olvashatatlan aláírás

Nagykanizsa, 1937. dec. 4-én.”

Szántódi telefon, ill. távirat jelentés:

„F. hó 3-iki 1284 sz. vonat mely árukezelés miatt Balatonszárszó megállóhelyen megállt, induláskor halálra gázolta József Attila 32 éves nőtlen B. szárszói lakos író, három szemtanú állítása szerint, nevezett mikor a vonat megindult a leeresztett sorompó alatt átbújt és a kocsi kerekei közé feküdt. A vonat a baleset miatt 20 perc késést szenvedett. Szelvényszám 1964—1963.

A rendészeti hatóság a tényállást megállapította. A királyi ügyészséghez további jelentés ment.”

Olvashatatlan aláírás

Jagyanizsai fűtőházfőnök (Arató):

„Üzletvezetőség IV. Bp.

Tisztelettel jelentjük, hogy az 1937. XII. 3-i 1284 számú vonat Balatonszárszó megállóhelyen indulás után egy embert elgázolt. A mozdonyvezető eseménykönyvi jelentésének ivonata az alábbi:

Tisztelettel jelentem, hogy a mai napon közlekedő 1284 számú vonatnál azt a rendest kaptam, hogy Balatonszárszón kirakás céljából meg kell állni. A kirakás és menesztés után szabályszerű féket ereszd meg jelzést adtam és elindultam. Egy pár méteres mozgás után észrevettem, hogy a vonatot leintik. Féket húzd meg jelzést adtam és megálltam. Hátramentem megnézni az okot s akkor értesültem, hogy egy gyengeelméjű költő a lassú mozgásban lévő kocsik közé bújtt, öngyilkossági szándékkal. Az elgázolt költő neve József Attila, 40 éves. Huszár Béla, Nagy József és Nagy László 13—15 éves gyerekek kik a helyszínen tartózkodtak látták, hogy nevezett nem véletlenül, hanem szándékosan került a vonat alá. A csendőrség a nevezettek vallomását nem méltatta. 24 perc tartózkodás után a menetet Szemes állomás intézkedésére folytattuk.

(Időjárás: eső, szél.)”

„M. kir. szombathelyi III. csendőrkerület 346. szám bűn. 1937. Balatonszárszói őrs.

József Attila öngyilkosságáról értesít.

F. hó 21-én kelt 31494/1937 III. számú megkeresésre.

M. kir. államvasutak budapesti üzletvezetőségének. —

Budapest.

Balatonszárszó 1937. dec. 26.

1937. dec. 3-án 19^h 50' kor a balatonszárszói v. állomás kezelője az őrsöt küldönc útján: arról értesítette, hogy egy ismeretlen egyén a 19 óra 36 perckor áthaladó tehervonat alá vetette magát és meghalt. Ezen ügyben az őrs járőre az alábbi egyéneket kérdezte ki.

1. Nagy László sz. 1922. szept. 21-én rk. bszárszói (Posta u. 4. házszám alatt lakik) lakos, előadta, hogy amikor a tehervonat az árú lerakást befejezte, akkor ért oda József nevű öccsével az állomás déli részére a nyugati oldalon lévő járdán a vonathoz. Midőn a lezárt sorompóhoz értek, megálltak és várták, hogy a vonat áthaladjon. Amikor a vonat mozgásba jött egy ember a járda keleti oldalán futva jött a vonathoz s a sorompó alatt átbújt és legúgolvva kb. 8-10-ik koci alá vetette magát. Midőn az öngyilkosságot észre vette, azonnal kiabált, hogy a vonatot állítsák le, ami azonnal meg is történt. Azután a vonat kísérők az embert a vonat alól kiemelték, de már halott volt.

2. Nagy József sz. 1924. október 21-én rk. b.szárszói lakos az esetet épp úgy adta elő ahogyan bátyja László.

3. Bóza János sz. 1907. máj. 12-én. ref. nős, b.szárszói (Cinegesor 47 házszám alatti) lakos, pályamunkás előadta, hogy az állomásra igyekezett a szolgálata átvétele végett kb. 40 m távolságra volt a v. állomástól amikor is nagy lármát hallott és azonnal odafutott és látta, hogy a vonat kerekere egy embert hőmpölyget maga előtt és akkor a vonat azonnal le is állt. Az embert kivették alóla de már élet nem volt benne.

4. Zábó Károly sz. 1907. január 8-án, rk., nős, b.szárszói lakos, állomás kezelő, előadta, hogy az 1284 számú tehervonat 19 óra 32 perckor az állomáson árú kirakodás végett megállt és ő ott volt elfoglalva. A vonat 19 óra 36 perckor elindult és erre nagy lármát hallott az ellenkező oldalról. Rosszat sejtve a vonatot azonnal leállította és csak azután látta illetve tudta meg, hogy mi történt.

5. Dr. Makkai Ödönné szül. József Etel sz. 1903. március 12-én ref. özv. b.szárszói (Keleti villasor 7. házszám alatti) lakos előadta, hogy az öngyilkos fivére József Attila sz. 1905. ápr. 12-én g.keleti, nőtlen író, 4 hónapig gyógykezeltette magát a b.pesti Szieszta szanatóriumban és 1937. november 4-én jött el hozzá bszárszóra és azóta nyugodtan meg volt nála. 3-án este 19 óra tájban azzal távozott, hogy sétára megy.

Előadta még, hogy fivére több ízben foglalkozott azzal a gondolattal, hogy öngyilkos lesz. Szerinte azért lett öngyilkos, mert az írói pályáját idegösszeroppanása miatt már nem tudta folytatni.

Megjegyzés.

A tanúk előadása és a járór megállapítása szerint bűncselekmény nem forog fenn é gondatlanság sem terhel senkit.

Ezért feljelentés senki ellen nem tétetett és a további nyomozás abba hagyatott.

Nyomozta:

Kassai Károly törzsrőmester járórvezető és Szűcs István csendőr.

Bizalmi egyének:

Horváth Győző főjegyző és Maros Sándor bíró b. szárszói lakosok.

Őrsparancsnok szabadságot
Kassai törm.”

„Tudomásul vettük, részünkről további tárgyalás nem szükséges, az ügyiratot irattárba kel helyezni.”

Az ügyirathoz — mint perdöntő bizonyítékot — a Kis Ujság idézett számát, valamint egy helyszínrajzot csatoltak.

Feltűnő, hogy a jelentésekhez nem kapcsolódik semmiféle hatósági orvosi vélemény, vagy a halottkém látélete. Ezek alapján még a sérülésekről sem kaphatunk pontos képet, hiszen, a szántódi állomásfőnök szerint, idézem: „... az áldozat bal karját többlől kitépte és nyakát összeroncoltta...” József Jolán megfigyelése alapján a sérülések a következők: „... Hosszú nyaka, melyet kifordított a vonat tengelye... Jobb karját levágta a vonat.”¹³

Talán csak kis elírásnak tűnik ez a pontatlanság, de éppen ilyen sorozatos pontatlanságok, apró ellentétek láncolata jellemző a nyomozás írásbeli dokumentumaira.

Vajon miért volt érdeke a MÁV-nak, hogy mellőzze az orvosi látéletet?

Remenyik szerint „egy lelőgő összekötőlánc, vaskampó” zuzza szét a — fejet.¹⁴ De okozhatta ugyanez a csigolyatörést is, mert lényegében erről van szó. (József Jolán: „Az orvos elmagyarázta, hogy még abban a pillanatban meghalt, amikor csigolyatörést szenvedett.”)¹⁵ És ha tekintetbe vesszük Bóza János vallomását és a szántódi jegyzőkönyv ide vonatkozó részét („... karját többlől kitépte...”) rekonstruálhatónak látszik Gerhauser Albert azon véleménye, hogy az utóbbi sérülés már a „hőmpolygetett” test tehetetlenségéből fakadt. E szerint kerékroncsolás nem történt.

Vajon a halált megállapító dr. Erős József orvos is hasonló véleményen volt, és ez a megállapítása esetleg megnehezítette volna a nyomozás gyors lefolytatását, és a felelősség teljes elhárítását? Vagy egyszerűen el kell fogadnunk József Jolán leírását, amely szerint az egyik sérülést kerékroncsolás okozta. Az Irodalomtörténeti Múzeumban kérésünkre Szántó Judit megmutatta a szerencsétlenség egyik tárgyi dokumentumát, azt az inget, amelyet a költő utoljára viselt. Az ing állapota a test sérüléseinek hű tükré.

A jobb kar tépetten hiányos, igaz, hogy az ing nyakánál lévő rész majdnem teljesen épen maradt. (Ezért is nem beszélhetünk roncsolásról, csak csigolyatörésről.) De a felső mellkas táján, a váll alatt, jobbról és balról körülbelül egyenlő nagyságú, szabálytalan 3–5 cm. átmérőjű szakadás található. Honnan, hogyan keletkeztek? Mi az a sérülés, amiről nem beszél senki?

Feltűnő továbbá a jegyzőkönyvekben, hogy Balatonszárszó megállóhely ugyancsak nem küld jelentést. A mozdonyvezető beszámol ugyan a történetekről, de a lényegről nem sokat tudhat, csupán saját magát igyekszik igazolni. Tájékozatlansága — az áldozat életkorát sem tudja — inkább csak bosszantó.

De a jelentések többször közölnek egymástól eltérő adatokat ugyanazon tényről. Így Nagy László vallomásában a csendőrségi jelentés szerint „legulolva kb. 8-10-ik kocsira alá vetette magát...” A szántódi és nagykanizsai jelentés a 15–16-ik kocsit jelöli meg. A mozdonyvezető szerint az időjárás: eső, szél. A szántódi állomásfőnök ugyanazt csendes borultnak érzi. A tanúk és más személyek megnevezése sem pontos több helyen, így a szántódi jelentés Nagy László helyett N. Bélát nevez meg. A vonatszemélyzet tagjai közül az egyik fékező Randalits Bélaként fordul elő a szántódi jelentésben, míg a nagykanizsaiiban ugyane személynek Brandalik Béla felel meg. Jelentéktelenebb keresztnév tévedés továbbá, ugyancsak e két jegyzőkönyvben — Vass József, illetve Vas Pál utónevének elírása.

¹³ József Jolán: ugyanott 460–461. o.

¹⁴ Szép Szó. VI. kötet 1. füzet 1938. január–február. 58.

¹⁵ József Jolán: l. m. 460. o.

Fejér Sipótnak, testvéremnek a nagy gen-
vedésben, a hiábavalóban,
mellyel meg akarjuk, meg a-
karnak mutatni magunkat
a világnak s megimádtatni a világgal,
melyet néha csaknem úgy lenézünk, mint
magunkat, - igaz barátja: Ady Endre.

NYERŐVÁLLALKODÁS
KÖZVETLEN ÉRTÉKESÍTÉS
A SZÁZ ÉVES KÖNYVTÁR

Balról: Nagy Mihály, György Ernő, Ady Endre,
Kanitz Henrik, Fejér Lipót. (Püspökfürdő,
1909. július 23–24)

A mozdonyvezető eseménynaplójában azt írja, hogy a gyerekek véleményét a csendőrség „nem méltatta”. De a december 26-án kelt csendőrségi jelentés mégis a 15 éves Nagy László vallomására hivatkozik először, és fogadja el perdöntőnek. Miért nem hallgatta meg december 3-án a csendőrijárőr a gyerekeket és miért hivatkozott rájuk december 26-án ugyancsak a csendőrségi jelentés?

És milyen szerepük lehetett a csendőrségi jegyzőkönyvben megnevezett „bizalmi egyének”-nek?

Mennyiben tudott felvilágosítást adni vagy tanúskodni Horváth Győző főjegyző és Maros Sándor bíró az állomáson lezajlott gázolásról? És vajon milyen tanáccsal, „instrukciókkal” segítették a tapasztalatlan parancsnokhelyettest? Ennek eredménye a „nyomozás” gyors, hirtelen befejezése? Erre utalna a nyomozati jegyzőkönyv zárómegjegyzése: „A tanúk előadása és a járőr megállapítása szerint bűncselekmény nem forog fenn és gondatlanság sem terhel senkit.”

Valóban nem „bűncselekmény” áldozata lett József Attila, de a gondatlanság vádja többeket illethet. Legfőképpen azokat, akik a halála körüli „nyomozásban” résztvettek, akik mindent elkövettek, hogy minél hangtalanabban, minél „diszkrétebben” háriítsák a költő öngyilkosságának okát betegségére.

Boldizsár Iván írja: „Halálából ujságszenzációt csináltak, pedig az igazi szenzáció élete volt. Mindenki azt kérdezte, miért ölte meg magát, de senki sem érdeklődött, hogyan maradt egyáltalán idáig is életben.”¹⁶ És már 1940-ben Sándor Pál felteszi a kérdést: „Ki vagy mi az oka annak, hogy a költő utolsó menedéke egészen más lett, — a zúgó kerekék ott lenn a Balaton partján? A kor-e, amely elhullatja magából a szellemit, a betegség-e, mely szétőrli a testet? A társadalom-e, a sötét gyermekkor-e, az értetlenség-e, csalódások-e, a nyomor-e, a szenvedés-e?”¹⁷

Móricz Zsigmond válasza egyszerű, de mögötte ott sejtjük Balatonszárszó tragikumát: „Energiakészletét a proletársors emésztette föl, már semmije se maradt, csak költői zsenije.”¹⁸

SCHEIBER SÁNDOR

ADY ENDRE ÉS FEJÉR LIPÓT

Ady Endre és Fejér Lipót barátságáról tud az irodalom. 1909. július 28-án azt írja Ady Lédának Kolozsvárról, ahol Lukács Hugó gyógyította: „Voltunk én, az orvosom s két egyetemi tanár barátunk Váradon egy napot. A Püspökfürdőben vacsoráztunk. Kedves, elég jó kis kirándulás volt.”¹ A két egyetemi tanár — Belia György szerint — Somló Bódog és Fejér Lipót volt.² 1910. december 3-án Érmindszentről írja Ady ugyancsak Lédának: „Kolozsvárra Lukácsék, Somlóék, Fehér csalogattak, de nem megyek.”³ Egy ilyen levélbeli és távirati hívásra írt válasza megvan 1912. július 14-ről Somló Bódoghoz és Fejér Lipóthoz közösen címezve.⁴

Nagy Mihály, nagyváradai ügyvéd megörököltette a fentemlített püspökfürdői kirándulást a következő sorokban:

„A kolozsvári pihenés mégis jó eredményekkel bízott. Ady megerősödvé, friss hangulatban sürgette kolozsvári orvosát, hogy engedje át egy kis kirándulásra Nagyváradra. Nagy alkudozások s Ady részéről való komoly szolid fogadkozások után végre megkapta a beleegyezést ahhoz, hogy két napra átránduljon Nagyváradon át a Püspökfürdőbe. Két kolozsvári jó embere kísérte el erre az útra július 25-én azzal a szigorú feladattal, hogy nem tági-tanak mellőle, vigyáznak rá, és szépen visszaviszik Kolozsvárra, pihenni. Fejér Lipót, a világhírű matematikus és dr. Kanitz Henrik kolozsvári orvos, tanáregéd voltak kísérői.

Emlékszem, hogy kötődött velük. Fejér Lipótot bolondos, gyermekes szeszéllyel és tréfás maliciával azért nyaggatta folyton, hogy matematikai egyenleteket készítsen az utcák *görbéről* (latin szót használt). Dr. Kanitz Henriktől pedig a grafológiát kérte számon, és azt követelte, hogy egy pár betűjéből, amelyet ráírt egy szívbelimnek küldött levelezőlapra: „Ismeretlenül is nagy-nagy tisztelettel és szeretettel: Ady Endre’ — olvassa ki múltját, jelenjét és jövőjét.

¹⁶ Válasz. V. évfolyam I. szám. 1938. január. 1.o.

¹⁷ Sándor Pál: Az igazi József Attila. Hajnal. Budapest 1940. 38. o.

¹⁸ Szép Szó: VI. kötet 1. füzet 1938. január-február. 29. o.

¹ Ady Endre válogatott levelei. Bp., 1956. 284. 1. 283. szám.

² Lásd Belia György jegyzetét: u. 584. 1.

³ Uo. 347. 1. 356. szám.

⁴ Uo. 390. 1. 407. szám.